

Centenari de la inauguració de l'edifici de l'escola per a nens i biblioteca popular de Caldes de Malavella (1920)¹

MARC MARTÍNEZ I COMAS
Investigador

¹ Aquest text, de caràcter descriptiu i adreçat sobretot al públic local de Caldes, fou preparat amb motiu de la commemoració a la qual fa referència. *Quaderns de la Selva* ha considerat d'interès incloure'l pel conjunt de dades que aporta, cosa que ens satisfà i agraïm. Es va poder elaborar gràcies a la consulta de nombrosos articles periodístics de publicacions dipositades a les hemeroteques de l'Arxiu Municipal de Girona i de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona que hem consultat a través dels seus repositoris digitals, tal com s'indica al final. He de fer constar el meu agraïment a Josep Maria Casas, Mercè Barnadas, Josep Gauchia, Quim Puigdemont, Antoni Vilà, David Moré i Núria Massa. Igualment agraeixo a Narcís Figueras l'interès i la revisió i adaptació del text per a la present publicació.

Quaderns de la Selva, 33-34 (2021-2022)
195-212

Les primeres referències a ensenyament per a nens a Caldes les trobem en el *Llibre de l'Obra* de Sant Maurici (1764-1880). Ja el primer any hi trobem: "en Salvi Marqués com a obrer en lo any 1764 a 1765 ha pagat al mestre de minyons per son salari 18 sous". Per l'import podria fer referència a la tradició, conservada fins als anys 40 del segle XX, que el mestre dels nois els acompanyés d'excursió a l'aplec de Sant Marc de la capella de Sant Maurici cada 25 d'abril.

No sabem on es trobava el local de l'escola però és molt probable que s'aprofités algun espai de la Casa o Hostal del Comú, del qual tenim referències des del 1630, quan els Cruïlles estableixen a la Universitat de la vila (el comú o ajuntament d'ara) una casa situada al carrer de la Llibertat número 3 i que ara es coneix com can Bora, just davant de l'edifici de la biblioteca actual.

A mitjan segle XIX aquest edifici va quedant cada cop en més mal estat i l'Ajuntament es veu obligat a reparar-lo si el vol continuar fent servir. Així, el 1865 s'encarrega a l'arquitecte de la Diputació que elabori un projecte per dur-hi a terme una àmplia reforma. La documentació completa (memòria, pressupost i plànols) es conserva a l'Arxiu Històric de Girona: "*Proyecto de un edificio para escuelas públicas de ambos sexos con habitación para los profesores y una sala consistorial aprovechando el local y demás que pueda utilizarse del viejo edificio destinado para dichos objetos*". L'informe del Govern Civil al·ludeix a dificultats econòmiques, que degueren ser la causa que no anés endavant.

Grup de nois de l'escola quan es trobava ubicada als baixos de l'Ajuntament Vell (1913).

Font: Arxiu Municipal Caldes de Malavella (AMCM). Fons l'Abans. Col·lecció Carme Solà.

Vers la fi de 1894 l'alcalde Benet Murlà, en representació de l'Ajuntament, demana al Governador Civil la desafecció de l'antiga Casa del Comú, que amenaçava ruïna, per poder-la vendre i comprar un nou edifici que pogués acollir també el jutjat municipal, les escoles públiques i les habitacions per als mestres. Hom es decideix per l'antiga Casa rectoral, situada a la Plaça Gran, ja que aquesta acabava de ser traslladada a un edifici de nova construcció al costat de l'església parroquial. És així com l'escola es trasllada a l'edifici que avui coneixem com a "antic ajuntament", on es distribuïren com es va poder les aules dels nens i de les nenes, sempre separats.

El 1895 és nomenat mestre interí de la vila el jove Emili Clarà que segurament ja exercí als nous locals. L'edifici, però, es va fer petit de seguida i es veié la necessitat de construir-ne un de nou. Fins aquest moment els ajuntaments havien d'assumir les despeses de pagar els mestres i aportar i mantenir els locals que feien d'escola. Això es traduïa, és clar, durant tot aquest període de la Restauració i a pesar de la legislació educativa general, en uns equipaments en molt males condicions a causa dels habituals problemes econòmics municipals.

Com és sabut, la Mancomunitat de Catalunya, a partir de la seva creació el 1914, es va marcar entre altres objectius el de dignificar les instal·lacions educatives. Es tractava d'una tasca monumental que no podia assumir tota sola i que comptà amb el suport d'iniciatives privades. Entre aquestes destaca la del Dr. Valentí Carulla Margenat (1864-1923), metge, farmacèutic i rector de la Universitat de Barcelona i, doncs, cap del districte universitari i responsable de l'ensenyament en els diversos nivells; Carulla va cedir terrenys i realitzà gestions per promoure escoles en diverses poblacions. Influxit probablement per l'exemple de Carulla i d'altres, i conscient de la limitada capacitat de l'ajuntament, fou l'advocat i polític barceloní Narcís Pla Deniel (1867-1934), vinculat familiarment a Caldes, qui va prendre la iniciativa.

L'agost de 1916 la premsa anuncia: "*Gracias a la iniciativa del señor Pla y Deniel, trátase de levantar en la villa de Caldas de Malavella, un nuevo edificio destinado a escuelas públicas de ambos sexos*". Durant aquest mes trobem també la primera visita del Dr. Carulla per tractar d'aquest tema: "*En Caldas de Malavella conferenció con el Alcalde y el Señor Pla y Deniel acerca del terreno y proyecto del nuevo edificio escolar*".

Per agrair aquesta i d'altres iniciatives empreses per Pla Deniel a Caldes el diumenge 30 de setembre de 1917 l'Ajuntament li organitzà un gran homenatge per tal de fer-lo fill adoptiu de la vila, posar el seu retrat a la sala de plens i dedicar-li un carrer. Els actes foren molt concorreguts i, a banda de l'homenatge al benefactor, ell mateix hi introduí, en una demostració de l'habitual paternalisme de les classes benestants del moment, un reconeixement públic i unes gratificacions a la gent gran del poble, a les parelles acabades de casar, a les famílies necessitades i amb malalts i, també, als infants; hom lliurà "250 pessetes al senyor mestre del poble i altres 250 a la senyora mestra, destinades a la fundació en l'escola municipal de nois i en la de noies del poble d'una Caixa de Mutualitat Escolar".

Al cap d'un any, el 6 d'octubre de 1918 se celebrà una altra gran festa amb la presència de l'Orfeó Hostalriquenc (dirigit per M. Teresa de Gelcen). Amb l'excusa

Portada del programa de l'acte de celebració de l'inici de les obres (1918).

Font: Col·lecció Antoni Vilà i Ribot.

de celebrar un acte cultural i exposar els treballs que havien realitzat els alumnes de l'últim curs, del mestre Sr. Font Baró, es feu l'acte de col·locació de la primera pedra de les noves escoles per a les quals Pla Deniel havia donat 30.000 pessetes: les primeres 20.000 destinades a la construcció de l'escola de nens i les 10.000 restants a la restauració de la Casa de la vila i a l'adquisició de material per a l'escola de nenes. Assistiren a l'acte nombroses autoritats com ara el bisbe de Girona Mons. Francesc de P. Mas Oliver o el governador civil Gimenez Solé. Hi assisteix també el gran promotor d'escoles Dr. Carulla, el qual en un parlament agraeix l'acte de generositat de Pla i Deniel i lloa la tasca del mestre Francesc Font Baró.

L'escola es projecta a l'hort de l'antiga rectoria, un solar al costat de l'Ajuntament i amb façana al carrer de la Llibertat. Tot i així, el terreny resulta petit i el febrer del 1919 es formalitza l'escriptura de cessió a perpetuïtat per part de Narcís Pla Deniel de 16.792 pams de terreny que ha comprat darrera de l'Ajuntament i que s'uniran als que ja pertanyen a l'Ajuntament per tal que l'escola pugui disposar d'un gran pati.

Com podem veure, el projecte inicial de construir una escola per a nens i nenes es va transformant. A la fi s'opta per remodelar l'ajuntament vell i destinar la planta baixa a escola de nenes, dotant-la de nou equipament i materials, i destinar l'edifici de nova construcció només a escola de nens i a biblioteca popular. Aquest fet comportà un greuge per a les nenes, ja que els seus locals mai no seran tan moderns i adequats com els dels nens, tot i que l'oferta de què gaudiran també creix, ja que les monges franceses situades al final de la Rambla oferiran, a més d'internat per a noies de fora, escola privada per a nenes de Caldes les famílies de

Grup de noies de l'escola davant de l'Ajuntament vell (vers 1930 aprox.).
A l'extrem dret es veu la tanca del pati dels nois.

Font: AMCM, Fons l'Abans. Col·lecció Àngela Frigolé.

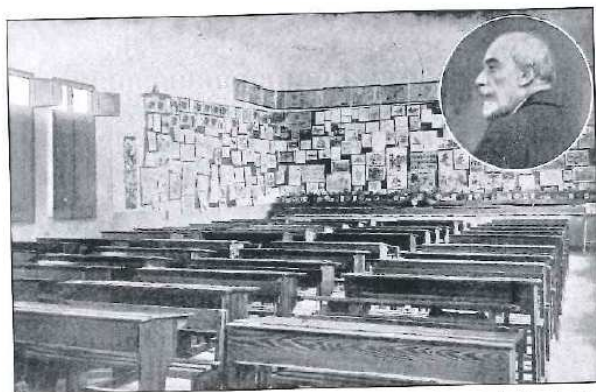
les quals s'ho puguin permetre. L'esmentat Col·legi Sant Josep de Cluny tancà els anys trenta amb la proclamació de la República i no s'obrí novament fins passada la guerra i ja com a centre de caràcter psicopedagògic.

El 23 de maig de 1919, "con la debidas formalidades", es procedeix a la subhasta de las obres "para la edificación de la escuela nacional de niños. Solo un pliego fue presentado con ofrecimiento de practicarlas. Este lo suscribió el maestro albañil Ramon Vinyals Guitart, con rebaja de 1.557 ptas de las que viene consignadas en el presupuesto formulado por el arquitecto de Gerona, don Isidro Bosch". Els treballs van ràpids i amb una mica més d'un any ja es té la nova escola a punt.

L'escola

Pel que fa a la nova escola, Modest Ferrer, secretari de l'Ajuntament de Caldes, ens la descriu així:

L'escola de nens que el benemèrit patrici don Narcís Pla i Daniel ha fet donació a la vila de Caldes de Malavella mesura uns 8.000 pams i consta d'un pati d'esbarjo de 8.500 pams, envoltat per una galeria i panys de paret de maçoneria d'uns dos metres d'alt. Dins d'aquest mateix pati hi ha uns jardinets amb varietat de flors –que cuiden els mateixos alumnes– distribuïts en petites parcel·les que formen parterres adossats al llarg de les parets de tancament o mur. Aquestes parcel·les es fan notables per venir senyalades amb les lletres de l'abecedari, cada una de les qual significa una comissió de nens que estan encarregats del cultiu i reg. D'aquesta manera el senyor professor es fa càrrec de com en tenen cura les referides comissions. Al peu del jardí hi ha la galeria de l'Escola, formada per grans arcs que li donen llum pel costat est. En els

L'aula amb els treballs escolars exposats als fons, al detall imatge de Narcís Pla i Deniel.

Font: Revista *Nuevo Mundo* (22/10/1920). Col·lecció de l'autor.

seus extrems si troben col·locats tres grans lavabos amb igual nombre de wàters i urinaris, alimentats contínuament per 1.500 litres d'aigua diària.

L'edifici està molt ben situat; de més elevació que el carrer per tal de preservarlo d'humitats i completament aïllat d'edificacions per les seves tres cares. Dona accés al mateix dues amples escales de pedra picada de Girona, amb cinc esglaons. El local escola es compona d'una espaiosa sala de 18 metres de llarg per 17 d'ampla; molt elevada; les finestres es componen de dues divisions; una per ràpida ventilació, per poder-les tenir obertes a la sortida dels alumnes; l'altra per a ventilació continua, està ideada pels procediments més moderns, calcats del sistema més pràctic i senzill del doctor Castaigne, metge de Poitiers (França), l'invent del qual fou premiat per l'Acadèmia de Ciències de París.

Dins la classe: les pissarres estan construïdes d'uralita, adossada a la paret. La llum elèctrica situada en una línia central, la constitueixen cinc làmpades de 30 bugies i dos crans focus de 200 bugies cada un. La llum natural és bilateral, rebent-la de l'est i l'oest. Les taules són bipersonals, noves, així com el parament restant. Al cap hi ha una bell crucifix, una fotografia de don Alfons XII i una altra de don Narcís Pla i Deniel.

A més a més existeixen tres sales diferents. El de la Biblioteca popular, amb entrada, llum i ventilació pròpia, proveïda de taula de roure i armari-llibreria de caoba i repleta de volums tots interessants pel fi a què es destinen; la sala-despatx del professor, que reuneix les mateixes condicions que la biblioteca, i la sala-museu escolar, que conté: un important gabinet de física amb bella maquinaria Winshurt, amb tots els seus accessoris; un motor dinamo, un carret Rhumhorff, un sortit gabinet de Química, una col·lecció d'aparells d'agricultura, un complet museu industrial, una col·lecció de làmines d'anatomia, un baròmetre Aneroide, un microscopi de 150 diàmetres d'augment, col·leccions de minerals, insectes, fòssils, herbaris, etc., una llanterna de projeccions, un periscopio amb una bella col·lecció de vistes, un Meccano i multitud

d'altres objectes que seria llarg de detallar, tot adquirit en la important casa Dalmau Carles Pla, S.A., de Girona.

En la part exterior que dona a les vies públiques hi ha col·locats l'escut d'Espanya i el de Catalunya. Són treballs dignes d'admiració. El seu escultor, el senyor Oliver, de Girona, pot vanagloriar-se d'haver-l'hi sortit tant perfeccionats. Un altre treball d'aquest mateix senyor que és l'admiració de forasters balnearis i de la població entera és la làpida en què consta l'agraïment de la població, és del més formós que es pot veure.

El projecte i direcció de les obres ha anat a càrrec de l'arquitecte de Girona don Isidre Bosch. Els treballs de paleta han estat efectuats per en Ramon Viñals Guittart, d'aquesta; els de serralleria per en Josep Burch d'aquesta i el senyor Quintana de Girona; els de fusteria per en Joan Xiverta i l'Esteve Campeny; les canonades i lampisteria per l'Aleix Mas, tots de Caldes i, els de pintura, per en Sebastià Torrentbó, de Barcelona.

La mencionada escola unitària de nens reuneix excepcionals condicions, podent-se qualificar de veritable model en el seu gènere. El seu cost en general ha pujat a 50.000 pessetes.

L'acte d'inauguració

El matí del dia 12 de setembre de 1920 les autoritats de Girona convidades foren rebudes a la Casa de la Vila i seguidament es dirigiren a la casa del Sr. Pla Deniel on esperaren l'arribada, amb el tren que sortia de Barcelona a les 7.22 h del matí, del Dr. Valentí Carulla i de la premsa de la capital. Des d'aquesta casa s'organitzà la comitiva precedida per dos agutzils seguits de l'Orfeó Choral Malavella i l'orquestra *La Moderna* de Llagostera que també interpretaren els cants litúrgics de la missa. Els acompanyaven també les societats de socors mutus *Sant Pere* i *Santa Llúcia* amb les respectives senyeres. Un cop acabada la cerimònia religiosa, es va formar altre cop la comitiva per pujar pels carrers Santa Maria, Major i Llibertat fins al nou edifici.

En el diari gironí dels germans Rahola, *L'Autonomista*, es descriu l'acte d'inauguració d'aquesta manera:

Abans d'ahir, dia 12, es va celebrar a la vila de Caldes de Malavella la inauguració de l'escola nacional de nens construïda per l'arquitecte de Girona senyor Bosch i costejada enterament per l'il·lustre patrici don Narcís Pla i Deniel.

Foques vegades es realitza en una població un acte tant formós de fraternització. Tots els veïns de Caldes, tota la colònia d'estiuajants i tots els nombrosíssims convidats que assistiren a la festa, solidaritzant-se en dos formosos sentiments: un, d'alegria per la inauguració d'un temple del saber; l'autre, de gratitud cap al senyor Pla i Deniel per la seva generosa i exemplar donació.

Una de les notes simpàtiques de la festa fou l'afluència de gran nombre de mestres de la comarca, amb tres presidents: el del partit de Santa Coloma, en Llorenç Fabrellas;

Sortida de l'església per enfilar cap a l'escola on podem veure la senyera de la coral.

Font: Revista *Nuevo Mundo* (22/10/1920). Col·lecció de l'autor.

el de la provincial de Girona, en Lluís Moreno, i el de la Federació de Catalunya, en Silvestre Santaló. Igualment veírem el Director i Professors de la Normal, als inspectors i al cap de la secció administrativa de Primera Ensenyança.

De l'element oficial, assistí el paladí de la construcció d'edificis escolars, il·lustre marquès de Carulla, Rector de la Universitat de Barcelona; el Governador civil de la província, també catedràtic, don Ricard Terrades; President de la Diputació Provincial don Agustí Riera; l'alcalde de Girona don Albert de Quintana Serra, amb els regidors de la minoria republicana senyors Rahola, Julià i Busquets i el representant del Bisbat, Doctor Vilà.

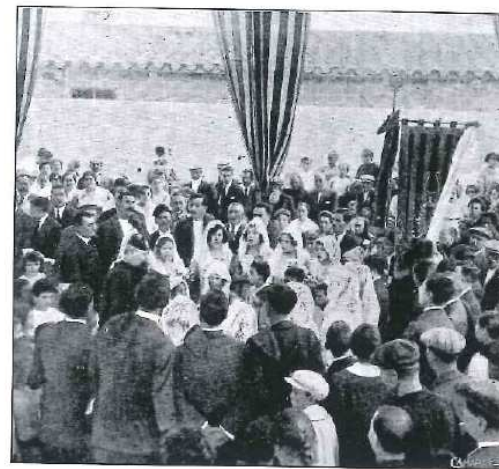
Veírem també nombrosos periodistes de Girona i distingits representants dels diaris més llegits de Barcelona.

Tots els carrers de la vila estaven formosament engalanats. Un altre periodista ens ho descriu així: "Els carrers de Caldes, exquisidament adornats amb banderetes i branques de pi i murtra, els arcs de triomf amb expressives llegendes, els balcons endomassats, les banderes catalanes i espanyoles de la plaça de la vila, palesaven la joia dels seus habitants i llur admiració i agraïment a n'En Pla i Deniel".

Els senyors Pla (pare i fill), l'alcalde, els regidors, el secretari, el nostre bon amic senyor Ferrer, i el mestre Francesc Font, tots es desvivien per atendre i obsequiar als convidats.

Al voltant de les onze es verificà l'acte oficial de la inauguració de la nova i formosa escola de nens.

Després de la cerimònia religiosa la multitud emplenà tot el pati de l'escola, cobert per artístic tendal. En la presidència s'assegué l'element oficial i, de seguida, l'orfeó "Choral Malavella", obsequià a la concurrència amb un himne molt ben cantat.

Moment de l'actuació de la coral Malavella dirigida per Mn. Pere.

Font: Revista *Nuevo Mundo* (22/10/1920). Col·lecció de l'autor.

Don Modest Ferrer, secretari de l'Ajuntament, llegí l'acta de la sessió en la que s'acordà acceptar el donatiu del senyor Pla i Deniel i realitzar els actes que avui tenien coronació plena.

L'alcalde, senyor Esteve, pronuncià frases d'enaltiment al Senyor Pla i Deniel i d'amor a l'ensenyança i feu entrega a l'alcalde de Girona un artístic homenatge de record de l'alcalde i regidors de Caldes.

Un nen, Joan Aregay Ribas, en un sentit discurs, enalteix l'escola i en nom de tots els nens de Caldes agraeix al senyor Pla y Daniel la bella obra que acaba de realitzar.

El rector, mossèn Eduard Pontonet, canta les excel·lències d'una bona educació.

Don Narcís Pla i Deniel, molt emocionat: dona les gràcies a tots; diu que ell no mereix que s'hagi posat un retrat seu a l'aula de l'escola ni que s'hagi gravat la làpida inscrita en l'angle de l'edifici; però ho accepta com a mostra de la bondat immensa dels seus compatriotes, els veïns de Caldes. Diu que els nens, que són els homes de demà, mereixen totes les seves predileccions, i que, amb el permís del mestre Font, a qui tributa grans elogis, ell acudirà a l'escola dels seus amors per treballar modestament i cooperar amb tot entusiasme al l'obra meritíssima del mestre. Considera que no hi ha diners millor utilitzats que el que s'ofereix a la col·lectivitat per a fins culturals, i promet el seu recolzament per a la construcció de l'escola de nenes i altres millores a la població. Afegeix que ell respecte tots els pensaments i totes les opinions i acaba expressant que ho fa per la pau i el amor dels homes i pel progrés i la civilitat de la seva estimada Caldes, de la terra catalana i de tot Espanya.

El discurs del senyor Pla i Deniel, dit amb sinceritat, eloqüència i emoció, mereixé grans aplaudiments i aclamacions de l'enorme concurrència.

Un moment dels parlaments.

Font: Revista *Nueva Munda* (22/10/1920). Col·lecció de l'autor.

A continuació van parlar l'Alcalde de Girona, el president de la Diputació i el Dr. Vilà. El Senyor Riera portava la representació del senyor Puig i Cadafalch, president de la Mancomunitat.

S'aixeca el Marqués de Carulla. Fa un elogi del Senyor Pla i Deniel pel seu desinterès i altruisme. No n'hi ha prou amb la creació de noves escoles si en elles no hi ha un mestre digne d'elles. Però a Caldes no es dona aquest cas. El mestre de la localitat, senyor Font, és un mestre digníssim, dels més il·lustrats i més laboriosos de la província de Girona. I no n'hi ha prou tampoc amb l'acció lloable del mestre; cal la cooperació dels pares perquè l'escola sigui la veritable casa del poble. S'ha de fer arribar l'establiment de l'escola única, l'escola per a tots, rics i pobres, on s'estimin tots els nens i confraternitzin tots els estaments. Després s'han de crear escoles complementaries, de perfeccionament, de cultura sòlida i d'especialització professional. I ens hem d'anar habituant al principi de la socialització, pensant en què ens devem a la collectivitat i que per les obres culturals hem de fer tota classe de sacrificis. Tots hem d'imitar al senyor Pla i Daniel. L'escola nacional és l'arrel dels estudis posteriors i de les mateixes universitats i tots ens hem d'esforçar en dignificar-la i enaltir-la.

El discurs del Rector de la Universitat de Barcelona, dit amb tota sinceritat i entusiasme, va merèixer grans aplaudiments i unànims elogis.

Tancà els discursos el senyor Governador Civil de la província, Ricard Terrades, glosant alguns dels punts citats pel altres oradors i fent un elogi complert i eloqüent del senyor Pla i Deniel, del Marqués de Carulla i del mestre, senyor Font.

Acabat l'acte, es va celebra un banquet d'uns cent comensals al Balneari Prats, esmerçadament servit. Brindaren únicament el marquès de Carulla i l'alcalde de

Caldes; el primer, per treure del segon la promesa de la edificació d'una escola per a nenes; el segon per manifestar que farà tot el possible per a veure realitzar els desitjos del rector de la universitat i atrevint-se casi a assegurar que en el termini de tres anys quedarà realitzada l'obra.

Als postres, l'orfeó "Choral Malavella" va cantar dues magnífiques composicions.

I així va acabar aquesta festa exemplar de cultura i pau.

Els protagonistes de l'acte: promotors, mestres, polítics, eclesiàstics i industrials

Pel que fa als protagonistes de l'acte hi trobem diversos grups de persones de les quals podem anar oferint algunes dades rellevants. En primers els promotors de les escoles.

Narcís Pla Deniel (Barcelona, 1867-1934) fou advocat i polític, barceloní fill de Narcís Pla Masgrau, caldenc enriquit a Barcelona com a promotor durant la construcció inicial de l'Eixample. En la seva vida professional destacà com al capdavant d'un prestigiós bufet especialitzat en dret marítim i els seus estudis en defensa del dret civil català. Destaca sobretot la seva vida pública, home profundament religiós, al llarg de la seva vida forma part de nombroses entitats com Acció Social Popular, Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País o l'Ateneu Barcelonès. El 1903 és escollit regidor de l'Ajuntament de Barcelona on destaca la seva acció a favor de l'educació dels infants, però la seves creences el porten, el 1908, a oposar-se durament al pressupost que pretenia convertir les escoles de la ciutat en mixtes. És escollit diputat al Congrés de Madrid pel districte de Girona les legislatures de 1920 i 1923 càrrec des del qual destacarà en la seva tasca de promoua que tots els municipis tinguin una escola en condicions. Aquesta tasca l'havia ja començat a Caldes anys abans amb la construcció de l'escola de nois. A Caldes, on el seu pare s'hi construí un gran casal d'estiueig i hi fundà la primera embotelladora d'aigües moderna, l'*Agua Sant Narcís*, hi passarà llargues temporades i esdevindrà un important mecenes d'activitats benèfiques i culturals.²

El **Dr. Valentí Carulla Margenat** (Barcelona, 1864-1923) fou catedràtic de Medicina i de Farmàcia i gran impulsor de l'hospital Clínic, rector de la Universitat de Barcelona i Ministre d'Instrucció Pública in pectore d'Alfons XII, fou el promotor de la celebració del 150è aniversari de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya i també del nomenament de D. Santiago Ramón y Cajal com a Acadèmic d'Honor (1922).

² No existeix avui dia una biografia del personatge, com seria desitjable, atesa la seva trajectòria i activitat pública. En el cas de Caldes de Malavella el seu paper va resultar rellevant per motius diversos. Per la nostra part recollim dades de premsa i d'altres procedències bibliogràfiques i documentals amb la idea de preparar un perfil biogràfic més complet de Narcís Pla Deniel.

Convençut de la importància de l'ensenyament primari, en col·laboració amb la Mancomunitat, va recórrer Catalunya posant la primera pedra i fundant 120 escoles primàries amb el lema: «Aquí comença tot». Simplificava i agilitava tràmits burocràtics que sovint resultaven difícils, concertava crèdits i cercava recursos al seu abast per aconseguir la construcció de noves escoles. De les que va impulsar consta que 28 es van fundar a les comarques gironines: Anglès, Arbúcies, Cladells, Maçanet, Santa Coloma, Viladrau (on estiuejava i on cedí els terrenys), Vilobí, Agullana, Torroella de Fluvià, les Planes, Vilallonga, Fraga (?, probablement Tegurà), Santa Pau, Llívia, Caldes, Cadaqués, Molló, Sant Julià de Ramis, Aiguaviva, Campllong, Foixà, Llagostera, Palau-sacosta, Sant Daniel, Sant Gregori, Serinyà, Ullastret i Vilablareix. A més, sabem que també féu gestions per a la construcció de les escoles de Sant Hilari, Sils i del nou edifici per a l'Escola Normal de Mestres de Girona.

La Federació de Mestres de Catalunya va sol·licitar al govern que se li concedís un títol nobiliari i el Rei el va distingir l'any 1919 amb el títol hereditari de marquès de Carulla amb el lema "*Transit bene faciendo*" (*Va passar fent el bé*). El seu bust presideix el vestíbul de l'hospital Clínic de Barcelona des del 1924. En l'acte d'inauguració de les escoles de Caldes l'acompanyava el Dr. Font, Degà de la facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Múrcia.

Pel que fa al que podem anomenar la comunitat educativa, en aquell temps sobretot els mestres i les mestres, autèntiques autoritats locals, hi trobem els següents. D'una banda, el mestre **Francesc Font Baró**. Nat a Corbera de Llobregat el 8 de setembre del 1883, estudia a la Normal de Barcelona. Als 17 anys ja és Mestre Elemental i se'l nomena interí de l'Escola de Ventalló. El 1906 és destinat a la primera plaça fixa, l'escola de Pallerols (Segarra) passant després per les d'Urús, Arbúcies, Rabós d'Empordà i l'Estartit. Arriba a Caldes l'1 d'octubre de 1917 i participa activament en la projecció de la nova escola. En l'acte d'inauguració el Dr. Carulla en diu: "*El que importa en tota escola no és la part externa, l'estètica, sinó sobretot, la vida interior, la seva espiritualitat, i això fa referència a les condicions del mestre, com el que té la sort de posseir Caldes, En Francesc Font, que és un dels millors mestres de Catalunya.*" A Caldes és el dinamitzador d'una gran tasca cultural tant a l'escola com a fora, és l'impulsor de la revista "*Escolar*", que es repartia gratuïtament a tots els alumnes, o publica una "*Guia Oficial il·lustrada de Caldas de Malavella*" el 1927. Durant bona part de la seva estada a la vila visqué de lloguer al pis de ca la Leonor, al carrer Major número 34 (avui 38). Els seus mètodes d'ensenyament són molt destacats, un exemple clar és la utilització del jardí com una extensió més de l'aula o les excursions per a recollir minerals, plantes i fòssils. És per això que al llarg de la seva vida és distingit amb diferents guardons el més important dels quals, la *Creu d'Alfons X el Savi* que se li concedí el 1957, quan ja portava 4 anys jubilat. L'u de gener de 1944 pren possessió de l'escola de nens de Santa Eugènia de Ter després de 26 anys a Caldes. Mor el 8 d'octubre de 1968 deixant un gran record a tots els que l'havien tingut com a mestre.

La mestra de l'escola de noies d'aquell moment era la Sra. **Teresa Cusidó** que, com a tal, ocupa un lloc destacat en l'acte. Durant l'acte, com a representant dels alumnes parlà un nen de l'últim curs, Joan Aragay Ribas (Caldes, 24/04/1908). En aquells moments l'escolarització obligatòria era només fins els 12 anys.

També hi trobem el director i alguns professors de l'Escola Normal de Mestres de Girona. Entre l'any 1914 i el 1924 és director de l'Escola Normal de Mestres de Girona el senyor **Cassà Costal**. Nascut a Mollet d'Empordà el 1876, fill, germà i fillol de mestres, sembla que la seva carrera està encaminada però ell no ho veu tant clar i comença a treballar en una impremta. Per evitar ser enviat a la Guerra de Cuba, marxa cap a Suïssa on entra en contacte amb el moviment enciclopèdics i retorna, al cap de deu anys, amb el ferm propòsit de dedicar-se a la pedagogia. Obté el títol de mestre superior a Madrid i el 1912 és nomenat professor de pedagogia a Girona on impulsa un moviment ciutadà per tal de restaurar l'Escola Normal. El 1914 és restaurada i ell n'és nomenat el primer director des d'on promou els sistemes pedagògics més moderns a la vegada que participa activament a la vida cultural gironina. Col·labora en diferents diaris de l'època i referent a la inauguració de l'escola de Caldes fa un sentit elogi a Pla Deniel al diari *L'Autonomista* on escriu: "(...) el fonament d'una bona educació està en l'escola, en la escola primària, científica i psicològicament organitzada. I com vos o sabeu, vos heu fundat una escola, i al fundar aqueixa escola de Caldes, vos heu fet una de les accions transcendents que poden fer els homes: vos heu sembrat intel·ligència, vos heu sembrat amor." A l'acte de Caldes l'acompanyaven els professors de la Normal Llambias i Miquel Santaló.

La crònica ens diu també que "una de les notes simpàtiques de la festa fou l'afluència de gran nombre de mestres de la comarca" i ens n'identifica tres. En primer lloc, el president de la Federació de Mestres de Catalunya, **Silvestre Santaló Parvorell**. Nat a Albanyà el 1875, fill i germà de mestres, va ser un dels més actius impulsors de l'acció renovadora pedagògica de les comarques gironines. Era partidari de l'escola activa i defensor de la presència de la llengua catalana a l'escola. Després de passar per diverses escoles el 1905 és destinat al Grup Escolar Girona, actual CEIP Bruguera, que no deixarà fins el 1933 quan és nomenat director de l'Escola Graduada Ignasi Iglesias, actual CEIP Monjuïc. Després de la Guerra Civil és fortament represaliat: "suspensió de treball i sou per dos anys, trasllat fora de Catalunya sense poder sol·licitar cap vacant en dos anys i inhabilitació per al desenvolupament de càrrecs directius i de confiança en institucions culturals i d'ensenyament fins a acordar-se la jubilació forçada de l'interessat."

També hi ha el president de l'Associació provincial de Magisteri de Girona, **Lluís Moreno Torres**. Nascut a Jaca (Osca) el 1881, el 1902 aprova unes oposicions a mestre de l'escola de nens de Sant Antoni de Calonge. Es casa a Calonge on demana el trasllat i on té els seus 5 fills. El 1919 es trasllada a Bescanó, el 1923 a Salt i el 1934 a Quart. Un cop acabada la guerra és sancionat per les seves idees republicanes i traslladat a un poble d'Osca fins que el 1946 pot tornar a Sant Antoni de Calonge. Va ser un mestre amb idees avançades al seu temps. Es

mostrava contrari als càstigs corporals perquè considerava que això creava que els nens es tornessin irascibles, violents i cerca-raons. Estava a favor de l'educació femenina completa i igualitària i, igual que el senyor Font, organitzava excursions per mostrar de primera mà el que s'ensenyava.

I, per acabar, hi trobem el representant dels mestres de la comarca de la Selva (en aquells moments hom es refereix al "partit de Santa Coloma") **Llorenç Fabrellas Bellver**. D'aquest mestre no n'hem trobat gaires notícies, segurament era mestre a l'escola de Santa Coloma de Farners on el 1924 publicà un llibret conservat a l'Arxiu Comarcal i titulat *La festa del pelegrí de Tossa*. No cal confondre amb el que podria ser un seu familiar, Antoni Fabrellas, també mestre de les escoles públiques que després es convertí en mestre particular i que fou molt conegut perquè ensenyava a jugar escacs.

Per altres articles periodístics sabem que també assistiren a l'acte els inspectors d'ensenyament Torrent i Junquera, el cap de la secció administrativa Sr. Monràs, el director del Grup Escolar Girona (ara Escola Bruguera) Sr. Canós acompanyat del mestre Sr. Ministral d'aquesta mateixa institució i els mestres de la Casa de la Caritat Sr. Macià; de l'Ateneu Obrer de Sant Andreu Sr. Tornabell; el de Mallorquines (Sils) Sr. Rius; el de Santa Coloma Sr. Prat; el d'Hostalric Sr. Bohigas; el de Vidreres; el de Maçanet Sr. Cantenys i el de Llagostera Sr. Fàbregas.

En relació amb les autoritats civils per part de l'ajuntament de Caldes hi assisteixen, com és natural, l'alcalde i regidors. Entre els anys 1917 i 1923 fou alcalde de Caldes **Joan Esteve Hereu**. Abans ja havia estat tinent d'alcalde, de 1915 a 1917, càrrec que ocupava en l'acte d'homenatge al Sr. Pla Deniel celebrat a Caldes el 30 de setembre de 1917 i en el qual actuà com a Alcalde accidental, ja que el titular Ferran Gifre, de Can Poch de Sant Seclina, no hi pogué assistir. Encara anteriorment, del 1910 al 1914, havia estat regidor de Governació, Primera Ensenyança, Policia Urbana i Cementiri. Joan Esteve era originari de Campllong però el 1876 es casà a Caldes amb Carme Peres (o Pérez) i Gotarra, de Can Peres, i es traslladà a viure al carrer de les Roques. Morí el 1936.

En l'acte d'inauguració de l'escola l'acompanyen d'altres autoritats locals com els regidors Mir, Niell, Raurich, Fabrelles, Coll i M. Esteve; el jutge de Pau Lluís Ferrer; el secretari del jutjat F. Ferrer; el fiscal P. Mir; el cap del somament Rufí i el comandant de la guàrdia civil Suárez.

Té també un paper destacat en l'acte el secretari municipal **Modest Ferrer Pons**. Era nascut a Caldes el 1860 i fou nomenat secretari de la corporació el 19 de març de 1893. Exercí el càrrec fins a la seva mort el primer de juny de 1922 a l'edat de 62 anys. Com a secretari signa l'últim acte del ple municipal el dia 11 d'abril d'aquest mateix any; sembla, doncs, que la seva mort fou bastant sobtada. El substitueix en el càrrec el seu fill Francesc Ferrer Garriga, en *Paco secretari*, que és nomenat 5 dies després de la mort del seu pare i que exercirà el càrrec fins a la seva jubilació l'onze de març de 1957. Abans de ser nomenat secretari de la corporació ja treballava a l'ajuntament com a secretari del jutjat de pau. En Francesc es casarà amb una noia de *cal Ferrer Calic* i un dels seus fills, concretament la noia,

Maria Pietat Ferrer Vilar, coneguda per tothom com *la Maria secretària*, treballarà a l'ajuntament com a administrativa tota la vida i fins a la seva jubilació. Per tant, ens trobem davant una autèntica nissaga de servidors municipals que treballaran per l'ajuntament de Caldes durant quasi un segle.

Pel que fa als representants del Govern Civil, hi assisteix el governador **Ricard Terrades Pla**. Nascut a Sant Feliu de Guíxols el 1872, fou professor de Física i Química i mes tard catedràtic. Ocupà importants càrrecs polítics en el període de la Restauració i fou destinat com a governador civil a Cuenca, Girona, Càceres i León.

La Diputació de Girona és representada ple seu president **Agustí Riera Pau**. Nascut el 1876 a Guane (Cuba), on els seus pares varen emigrar temporalment fugint de la Tercera Guerra carlina, estudià medicina a Barcelona i el 1905 es feu càrrec de la consulta mèdica del seu pare a Sarrià de Ter. El 1911 va ser nomenat president de la Diputació de Girona, càrrec que ostentà fins al 1924. Com a tal, va participar en la creació de la Mancomunitat de Catalunya, de la qual fou conseller de Comunicacions i Obres Públiques, càrrec en què va treballar de manera eficaç en l'ampliació de la xarxa de camins veïnals i carreteres locals i en l'extensió de línies telefòniques. Amb l'esclat de la Guerra Civil del 1936 va ser amenaçat de mort i declinà l'oferta d'exiliar-se. El dia 27 d'agost el van trobar assassinat en un petit bosc prop de les Encies, a les Planes d'Hostoles.

De l'Ajuntament de Girona hi havia el qui en fou alcalde de 1917 a 1920 per la Lliga Regionalista, l'advocat **Albert de Quintana Serra**. De Quintana, que també va ser diputat a Corts, provenia d'una important família de propietaris de Torroella de Montgrí molt vinculats a la política. El seu pare, Albert de Quintana Combis, fou diputat a Corts pel Partit Liberal durant diverses legislatures de 1876 a 1891; el seu germà Pompeu de Quintana Serra, advocat, fou alcalde de Torroella de Montgrí i diputat a Corts, també pel Partit Liberal; i el seu fill Albert de Quintana Vergés fou primer tinent d'alcalde de Girona durant la suspensió de l'autonomia entre els anys 1934-36 i després alcalde durant el període més cru de la dictadura entre els anys 1939-1946. Per contra el seu nebot Albert de Quintana de León fou Governador civil de Girona per ERC el 1931.

També en representació de l'Ajuntament de Girona en aquesta acte acompanyaven l'alcalde els regidors de la minoria republicana senyors **Darius Rahola**, **Marian Julià** i **Llorenç Busquets**, sorgits de les eleccions celebrades el 8 de febrer de 1920 i que pactaren un programa conjunt d'actuacions amb l'equip de govern de la Lliga, en què Llorenç Busquets fou designat com a representant a la Junta Provincial de Primera Ensenyança.

Durant l'acte d'inauguració de l'escola caldenca l'Ajuntament els fa entrega d'un diploma d'agraïment que deia: "La petita vila de Caldes de Malavella, fonament agraïda de la gran mostra d'estimació del Excm. Ajuntament de la immortal Girona, dignant-se visitar-nos en la diada d'avuy amb motiu de l'inauguració del edifici de l'escola de nens costejada pel seu fill adoptiu i predilecte En Narcís Pla y Deniel, perpetua a l'Ajuntament de Girona són etern reconeixement".

Si ens referim a les autoritats o dignitats eclesiàstiques presents a l'acte, el bisbat de Girona estava representat pel **Dr. Agustí Vilà Domènech**. Nat a Lloret de Mar el 1874 en el si una família de navegants, feu estudis eclesiàstics al seminari de Girona i després de dret a la Universitat de Barcelona, on es doctorà. Fou ordenat sacerdot el 1899 i esdevingué canonge de la catedral de Girona per designació reial el 1909. En període de seu vacant, el 1904, fou designat vicari capítular i un cop arribà el nou bisbe, el mataroní Francesc de Paula Mas Oliver, fou nomenat Vicari general, càrrec que exercí fins el 1920. Persona culta que establí forts vincles amb els moviments culturals de Girona, promogué la cessió per part del bisbat de l'església de Sant Pere de Galligants per tal que la Comissió Provincial de Monuments hi pogués establir el seu museu.

Vilà estigué molt vinculat a la seva vila natal de Lloret, on promogué diferents obres de reforma de l'església parroquial com la construcció en estil modernista de dues capelles laterals, la rectoria i l'escola parroquial on s'invocà personalment. Durant l'acte de Caldes presideix la missa i és l'encarregat de beneir el nou edifici.

De la parròquia de Caldes hi és present el rector, **Mn. Eduard Puntonet Serra**. Havia nascut a Girona el 1870, fill d'una família de comerciants; el seu germà tenia una botiga a la plaça del Vi. Fou ordenat prevere l'any 1895. Exercí de vicari a les parròquies de Salt, Caldes de Malavella, Torroella de Montgrí, Calella de la Costa, el Mercadal i la Catedral. Abans d'arribar a Caldes com a rector, ho fou de les parròquies de Sant Joan de Mollet i Serinyà. En començar la Guerra civil, el juliol del 1936, es quedà a Caldes creient que el pagament d'una certa quantitat de diners el salvaria, però el 9 o el 10 d'agost (la data no és clara) fou capturat per milicians i conduït als límits del terme municipal amb Riudellots, prop de Can Piu, on fou assassinat. Vivia a l'antiga rectoria adossada a l'església (on ara hi ha l'entrada lateral), juntament amb el vicari i la seva germana que li feia de majordoma.

Té un paper destacat en els actes la **Choral Malavella**, agrupació de cant coral amb un llarg recorregut que participarà durant molts anys en tots els actes festius de la vila. El 1917, en l'acte d'homenatge a Pla Deniel, s'estrenà la senyera que lluirà el cor i durant la missa el bisbe Dr. Mas revestit de pontifical va beneir. El cor el va promoure i dirigir durant molts anys **Mn. Pere Llobera Tomàs**, nascut a Castelló d'Empúries i germà del també prevere Josep M. Llobera i Tomàs, canonge de Barcelona i primer president de la Societat Catalana de Filosofia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans. Estigué també vinculat a Acció Social Popular entitat que presidí Pla Deniel durant uns anys.

Mossèn Pere fou l'encarregat de la direcció espiritual del col·legi de monges franceses situat al capdavant de la Rambla Recolons, anomenat Sant Josep de Cluny fins al seu tancament els anys 30. Ell, però, es quedà a Caldes com a vicari on morí el 13 de desembre de 1948. Visqué molts anys al carrer de Girona número 15.

Entre els professionals implicats en la nova edificació, ocupa un lloc destacat l'arquitecte. **Isidre Bosch Batallé** nasqué a Vilanna el 1875 i va obtenir el títol d'arquitecte el 1903. Va ser arquitecte diocesà, arquitecte municipal als ajuntaments

de Cassà de la Selva, Palafrugell i Llagostera, i també va exercir a Girona i Olot. El 1939 fou nomenat vocal adjunt a Martí Sureda Vila de la Comissió Provincial de Monuments de Girona. També va formar part de la Comissió d'Urbanisme i Sanejament de la Cambra de la Propietat Urbana.

Dintre de la campanya de foment de la construcció d'escoles, a més de la de Caldes, en projectà a Girona, Lladó, Cassà de la Selva i Palafrugell. També treballà per a particulars dissenyant edificis emblemàtics com la Sala Galà de Cassà o la casa del Dr. Furest a Girona. L'Església de St. Pere Màrtir (1956) al barri de Sant Pere d'Olot s'atribueix sovint erròniament a Isidre Bosch, però és obra del seu fill, també arquitecte, Ignasi Bosch i Reig.

Pel que fa als industrials de la vila que hi participaren, en la descripció de l'edifici de l'escola que fa el secretari municipal Modest Ferrer (vegeu més amunt) apareixen els següents industrials de la vila; només el pintor Sebastià Torrentbò és de fora de Caldes, concretament de Barcelona.

El constructor de l'edifici fou el paleta caldenc **Ramon Viñals Guitart** (Vidres, 22/10/1872) que fou succeït en el negoci pel seu fill Joan Viñals Solà (Caldes, 22/09/1903). Són autors de moltes de les cases de l'exemple de la vila dels esplendorosos anys 10, 20 i principis dels 30, com ara la Torre dels Alemanys. Vivien al Carrer Major número 17, avui número 25, una casa al costat de la botiga de can Balliu, família que, anys més tard, acabà comprant la casa.

Els treballs de serralleria foren realitzats per **Josep Burch Massana** (Girona, 8/03/1861), pare de l'Aleix Burch Garcia (Caldes, 4/01/1904), serrallers que regentaven la ferreteria de la plaça dels Polls coneguda com *Ca l'Aleix* i que després regentà la seva filla Carmen Burch i anys més tard la neta Fina López.

Dels treballs de fusteria se'n feren càrrec els dos fusters locals més reconeguts d'aquella època: el de la plaça dels Polls **Joan Xiverta Murlà** (Caldes, 12/06/1862), sogre de Josep Salvador Vergés (Girona, 5/08/1884), que el va succeir i que a la vegada era l'avi de Josep Salvador que encara avui coneixem com el *fuster Roig*. L'altre fuster fou el del carrer Major **Esteve Campeny de Aluàrt**, l'*Esteve Bota* (Caldes, 8/04/1876), avi de Jordi Campeny.

Les canonades i la lampisteria foren obra d'**Aleix Mas Palou** (Santa Eugènia de Ter, 30/08/1874) que apareix als padrons com a *hojalatero* i que fou el pare de Narcís Mas Mascort (Caldes, 25/03/1905), en *Siset Llauner*, que més tard seria el fundador de l'empresa de construcció de màquines per embotellar *Mecánicas Mas*.

Finalment, pel que fa als periodistes assistents a l'acte, aquests foren nombrosos, tant els de la premsa gironina com els de Barcelona. Destaquen noms com Aragó, Xifré o Palahí, però per sobre de tots Carles Rahola, que sabem que mantingué una relació fluida amb la família Pla, tot i que ideològicament es trobessin en posicions allunyades, que els portaren, anys més tard, amb l'esclat de la Guerra Civil, a posicionar-se en bàndols oposats.

Bibliografia

AD (2015). *L'Abans. Recull gràfic de Caldes de Malavella (1890-1975)*. El Papiol: Editorial Efadós.

MARTÍNEZ I COMAS, Marc (2014). "Canvis d'ubicació de l'ajuntament i la rectoria de Caldes en els últims dos segles", *Aquae, revista municipal de Caldes de Malavella*; núm. 47, p. 22-26.

Repositoris de premsa digital

<https://www.girona.cat/sgdaplcat/premsa.php>

<http://ahcbdigital.bcn.cat/ca/hemeroteca>.